

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ РИБИ ТА РИБНОЇ ПРОДУКЦІЇ

*Т.Ю. Андросович, кандидат економічних наук
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

*О.В. Загороднюк, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва*

Оцінено сучасний стан державного регулювання ринку риби і рибної продукції та запропоновано напрями його удосконалення.

Ринок риби, рибна продукція, державне регулювання, законодавча база, напрями удосконалення, водні живі ресурси.

Державне регулювання ринкового середовища є важливою частиною ефективного функціонування будь-якого виду ринку. В Україні застосовують дві форми державного регулювання ринку: інтервенції та експортно-імпорту. В окремих випадках держава прямо фінансує виробників сільськогосподарської продукції відповідно до цільових програм регулювання аграрного сектору.

Створена нормативно-правова база державного втручання в діяльність тієї чи іншої галузі не є запорукою ефективної діяльності. Законодавство має бути сприятливим для функціонування підприємств, і одночасно захищати інтереси споживачів. Тому виникає необхідність визначення ефективності застосування державних важелів у рибній галузі та визначення напрямів їх удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам ефективного державного регулювання ринку продовольчої продукції присвячені праці багатьох відомих науковців: Ю.Я. Лузана, С.М. Кваші, П.Т. Саблука, А.Д. Діброви, О.М. Могильного та інших. Однак питання державного регулювання ринку риби та рибної продукції залишається недостатньо висвітленим.

Мета дослідження – оцінити ефективність державного регулювання ринку риби, сформулювати основні напрями удосконалення даного процесу.

Виклад основного матеріалу. Державне регулювання аграрної сфери це процес впливу на її розвиток шляхом доповнення стимулів ринкового механізму щодо отримання суб'єктами господарювання стійких результатів прибуткової діяльності та створення сприятливого економічного середовища для поліпшення їх конкурентних позицій [3].

Галузь рибного господарства регулюється Кодексами, Законами України, Указами Президента України, Постановами Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державного агентства рибного господарства України.

У регулюванні ринку продовольчих продуктів і рибної продукції важливими є розробка державою стандартів і нормативів якості продукції та сировини, а також контроль за їх дотриманням з боку товаровиробників. У цьому аспекті прийнято Закон України „Про безпечність та якість харчових продуктів” (23 грудня 1997 р.) [2], що регулює відносини між органами виконавчої влади, виробниками, продавцями та споживачами харчових продуктів і визначає правовий порядок гарантування безпечності та якості харчових продуктів, що виробляються, знаходяться в обігу, імпортуються, експортуються.

В Україні якість риби, що реалізується, має відповідати державним стандартам ГОСТ 7636-85. При здійсненні операцій на зовнішньому ринку якість риби або продуктів її переробки встановлюється відповідно до норм та стандартів міжнародної організації по стандартизації ISO. Згідно з її вимогами, в Україні з 1996 р. набули чинності міжнародні стандарти ISO 9000, що передбачають методи і заходи управління якістю, та з січня 1998 р. – стандарти ISO 14000, які визначають вимоги екологічної безпеки продукції. У межах вищезазначених стандартів під керівництвом Європейської організації з контролю якості риби (ESTO) здійснюється імпорт та експорт рибних товарів на Україну.

Основним нормативно-правовим документом, що регулює відносини на ринку риби та рибної продукції, став прийнятий 6 лютого 2003 р. Закон України „Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них” [2]. Останні зміни до закону було внесено 16 липня 2012 р. Цей Закон визначає основні правові й організаційні засади забезпечення якості та безпеки риби, інших водних живих ресурсів, виготовленої з них харчової продукції для життя і здоров'я населення й запобігання негативному впливу на довкілля у разі вилову, переробки, фасування та переміщення через митний кордон України.

Крім того, 13 серпня 1999 р. було прийнято Закон „Про затвердження Порядку і умов використання рибних та інших водних живих ресурсів виключної (морської) економічної зони України”, передбачено форму Заявки на одержання дозволу на ведення промислу у виключній (морській) економічній зоні України, а також Дозвіл на ведення промислу водних живих ресурсів у виключній (морській) економічній зоні України.

Для здійснення системних перетворень в інфраструктурі ринку риби та рибної продукції, які повинні створити умови для її інтенсивного розвитку й підвищення ефективності управління у цьому сегменті рибпромислової галузі, Кабінет Міністрів України Постановою від 25 грудня 2004 р., затвердив "Програму розвитку інфраструктури ринку риби, інших водних живих ресурсів та харчової продукції, що з них виробляється, на 2005–2010 роки" [2].

Аналіз результатів рибогосподарської діяльності останніми роками свідчить про те, що основні заходи задекларовані в даній Програмі, не були реалізовані в повному обсязі через незадовільну інвестиційну і кредитну політику держави. На виконання Програми планувалося залучити 1 млрд грн кредитних та інвестиційних коштів. «Національна програма буді-

вництва суден рибпромислового флоту України на 2002–2010 роки», яку було прийнято 17 січня 2002 р., взагалі не була профінансована.

У 2004 р. прийнято Закон України «Про загальнодержавну програму розвитку рибного господарства України на період до 2010 року». Через недостатнє фінансування з державного бюджету та досить незначне залучення інвестицій у галузь ця Програма виконувалася тільки частково – у межах фінансування. КМ України 23 листопада 2011 р. прийняв «Державну цільову економічну програму розвитку рибного господарства на 2012–2016 роки» [2]. На відміну від попереднього законопроекту, в цьому документі детально прописано заплановані заходи і зазначено джерела залучення необхідних фінансових ресурсів на їх виконання.

Верховна Рада України 8 липня 2011 року прийняла Закон "Про рибне господарство та промислове рибальство" [2]. Він визначає основні засади діяльності та державного регулювання в галузі рибного господарства, збереження й раціонального використання водних біоресурсів, порядок взаємовідносин між органами державної влади, місцевого самоврядування і суб'єктами господарювання, які здійснюють рибогосподарську діяльність у внутрішніх водних об'єктах України, внутрішніх морських водах і територіальному морі, континентальному шельфі, виключній (морській) економічній зоні України та відкритому морі. У цьому документі передбачено захист вітчизняного товаровиробника, поліпшення умов для забезпечення існуючих новостворених потужностей рибопереробних та інших підприємств сировиною, організації та створення нових робочих місць, а також збільшення обсягів виробництва легальної рибної продукції з метою гарантування продовольчої безпеки країни.

На основі Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» підготовлені зміни до нормативно-правових актів діяльності галузі, у т.ч. в напрямі зростання відповідальності за порушення правил використання водних біоресурсів. Також набув чинності Закон «Про внесення змін до Закону України «Про тваринний світ» [2] щодо посилення заходів боротьби з браконьєрством». Ним доповнено перелік заборонених браконьєрських знарядь, зокрема, обумовлено заборону імпорту електровудок, моновиткових сіток.

До цього часу в Україні був відсутній нормативно-правовий акт, який би комплексно визначав правові, економічні, соціальні та організаційні основи рибогосподарської діяльності у сфері аквакультури. Верховна Рада України 18 вересня 2012 р. прийняла Закон «Про аквакультуру». З його прийняттям можна розраховувати на збільшення обсягів виробництва продукції аквакультури, покращення генетичного і видового складу об'єктів аквакультури, а також підвищення інвестиційної привабливості галузі, що збільшить надходження засобів від суб'єктів аквакультури в державні і місцеві бюджети. Важливим є й те, що при розробці «Закону про аквакультуру», вводиться таке поняття, як «сільськогосподарський комплекс», куди ввійдуть земля під водою, земля і гідротехнічні споруди. У результаті, вся нарахована орендна плата буде як один тариф орендної плати за рибогосподарський комплекс загалом.

Захист вітчизняного товаровиробника від іноземних товарів здійснюється встановленням митних тарифів відповідно до Закону України «Про Митний тариф України». Уся рибна продукція відноситься до групи 3 „Риба і ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні”, Розділу I „Живі тварини; продукти тваринного походження”. По цій групі встановлено ставки мита від 0 до 10 %, залежно від виду продукції.

Важливим нормативним документом, що впливає на регулювання сільськогосподарської діяльності, є Закон України „Про державну підтримку сільського господарства України” від 24 червня 2004 року. На нашу думку, в цьому Законі недостатньо уваги приділено підтримці рибної галузі в Україні. Тому вважаємо за необхідне при наданні дотацій виробникам продукції тваринництва включити в об'єкти бюджетної дотації рибну продукцію. Виплати слід проводити з урахуванням середньої науково обґрунтованої рибопродуктивності водойм у конкретному регіоні за рахунок спеціального режиму справляння ПДВ із рибопереробних підприємств. За перевищення середніх показників рибогосподарські підприємства повинні отримувати дотацію у розмірі 10 % від вартості 1 т виловленої продукції. Зазначені кошти будуть спрямовані на поліпшення матеріально-технічної бази підприємств, зокрема на придбання холодильних установок для зберігання готової продукції, засобів механізації лову та ін.

Підсумовуючи вищевикладене, слід наголосити, що в Україні створено належну нормативно-правову базу, яка регулює господарську діяльність у сільському господарстві й виробництво рибної продукції, зокрема. Однак, вона потребує удосконалення з метою узгодження з вимогами світового ринку. Основні напрями поліпшення вітчизняного законодавства мають передбачати: запровадження світових стандартів якості виробництва рибної продукції та її сировини; удосконалення державної підтримки товаровиробників відповідно до вимог «зеленої» скриньки; посилення стимулюючої функції податкової системи; узгодження зі світовими вимогами регулювання експортно-імпортних операцій; запровадження механізму довготривалого кредитування товаровиробників; захист конкуренції; створення умов для залучення інвестицій у рибну галузь; посилення вимог щодо дотримання екологічно-безпечного господарювання та виробництва екологічно-чистої продукції; сприяння створенню і підтримка діяльності щодо розведення риби та мальків, відтворенню системи штучних і природних водойм як цілісної екосистеми; сприяння відтворенню і нарощуванню ресурсного потенціалу рибної галузі в частині оновлення основних засобів рибогосподарських підприємств; удосконалення митно-тарифного регулювання з урахуванням вимог СОТ; сприяння розвитку ринкової інфраструктури; стимулювання інвестиційно-інноваційних проектів, спрямованих на підвищення інтенсифікації галузі.

Поряд із цим держава повинна брати активну участь у створенні ринкової інфраструктури, що має бути відображено у таких напрямках державного впливу, як нормативно-правове забезпечення створення і функціонування ринків оптової торгівлі продовольчою продукцією, економічний, адміністративний та організаційний вплив.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, державне регулювання рибного господарства повинно бути спрямоване на підтримку розвитку й підвищення конкурентоспроможності рибної галузі, для чого необхідно сприяти створенню кредитної кооперації та розвитку ринкової інфраструктури, організації комунальних оптових сільсько-господарських ринків, збільшення кількості живорибних баз, що має забезпечити учасникам ринку не лише реалізацію риби і рибної продукції за вигідною ціною, а й швидке надходження її до споживача, скорочення витрат на реалізацію, поліпшення якості, стабілізацію реалізаційних ринкових цін.

Список літератури

1. Вдовенко Н.М. Регулювання розвитку аквакультури у штучних водоймах України : моногр. / Н.М. Вдовенко. – К. : Основа, 2011. – 368 с.
2. Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua
3. Могильний О.М. Регулювання аграрної сфери. / О.М. Могильний. – Ужгород : ІВА, 2005. – 400 с.
4. Оболенцева Е.А. Современное состояние рынка рыбных товаров: тенденции и перспективы / Е.А. Оболенцева // Економічні проблеми економіки. – 2008. – № 4. – С. 82–89.

Оценено современное состояние государственного регулирования рынка рыбы и рыбной продукции и предложены направления его совершенствования.

Рынок рыбы, рыбная продукция, государственное регулирование, законодательная база, направления совершенствования, водные живые ресурсы.

Reviewed current status of state regulation of fish and fish products and the directions of its improvement.

Market fish, fish products, government regulation, legislation, areas of improvement, aquatic living resources.